

پارادایم‌شناسی فعالیت‌های پنهان سازمان‌های اطلاعاتی در فضای سایبری

قدیر نظامی پور^۱

احمد مزینانی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۰۶/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۰۸/۰۲

چکیده

توسعه و تکامل شبکه‌های مجازی و رسانه‌های دیجیتالی در چند سال اخیر، سرآغاز یک انقلاب نرم در ماهیت و کارکرد اطلاعات شده است؛ به گونه‌ای که برخی اندیشمندان معتقدند که جهان در حال گذر از عصر اطلاعات به عصر اطلاع رسانی است که در حقیقت نوعی تغییر پارادایم محسوب می‌گردد. به طور طبیعی، بروز چنین شرایطی بر همه ابعاد زندگی بشر و از جمله بر مأموریت‌های سرویس‌های اطلاعاتی نیز تأثیر گذاشته و آنان را دچار نوعی تحول و دگرپرسی می‌نماید. بر این اساس مسئله اصلی این پژوهش، شناخت ابعاد و آشکال فعالیت‌های پنهان سرویس‌های اطلاعاتی و چالش‌های اصلی آن‌ها در یک رویکرد پارادایمی و در فضای فناوری اطلاعات و ارتباطات است. مؤلفین با تکیه بر منابع علمی و تحقیقاتی موجود و مبتنی بر روش تحلیل محتوا و با بهره‌گیری از روش طوفان مغزی، اهداف علمی خود را مورد واکاوی قرار داده و به منظور اعتباربخشی و اطمینان و اتقان علمی بیشتر، دستاوردهای تحقیق را به ارزیابی جمعی از خبرگان حوزه مطالعات اطلاعاتی امنیتی و فضای سایبر گذاشته و نتایج به دست آمده از دیدگاه خبرگان را با استفاده از آمار توصیفی مورد آزمون قرار داده و ارزش‌گذاری کرده‌اند. نتایجی که در نهایت مؤید آن است که نوع فعالیت‌های سازمان‌های اطلاعاتی تحت تأثیر فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات - فضای سایبر - دچار تحول پارادایمی شده است و فعالیت‌های آشکار و پنهان این سازمان‌ها از عملیات اطلاعاتی محصول محوری و کسب حداکثر اخبار، به سمت و سوی عملیات اطلاعاتی تأثیرمحور و تولید و تبادل هدفمند اطلاعات سوق یافته است و جهت‌گیری آن‌ها را به سرمایه‌گذاری در حوزه‌های شناختی و عاطفی، هوشمندی اطلاعات و شبکه‌های شدن آن، خارج شدن محصول اطلاعات از انحصار سازمان‌های اطلاعاتی (واسطه زدایی) تکیه بر مدیریت دانایی محور، اهمیت یافتن مجدد و مضاعف نقش نیروی انسانی، مجازی‌سازی فعالیت‌های اطلاعاتی، برون‌سپاری مأموریت‌های اطلاعاتی و تولید و توزیع اطلاعات نافذ با هدف تأثیر محوری تبدیل نموده است.

کلید واژه‌ها: پارادایم، فعالیت‌های پنهان، فضای سایبری، سازمان‌های اطلاعاتی

۱- استادیار دانشگاه عالی دفاع ملی

۲- دانشجوی دکترای تهدیدات امنیت ملی دانشگاه عالی دفاع ملی

۱- مقدمه

دوره‌های تاریخ علم - در حوزه‌های گوناگون - در یک فرایند منطقی، متواتر و متجانس همراه با اصول و قوانین علمی منسجم و یکپارچه قرار دارد که هرکدام به مثابه یک پارادایم یا الگوی مسلط عمل می‌کند. تحولات مستمر علمی، در کنار ناتوانی و یا ضعف در پاسخگویی منطقی به چالش‌های جدید علمی، باعث زیر سؤال رفتن کارکرد گفتمان مسلط شده و زمینه را برای ظهور و ترویج پارادایم جدید فراهم می‌کند.

در همین چارچوب امکانات جدید فنی - ناشی از سرعت، تنوع و پیچیدگی فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی - راه را برای انقلابی نو در اطلاعات گشوده است. (ترورتون، ۱۳۸۳: ۱۷۹) راهی که باعث ایجاد بازارهای مجازی تولید و توزیع کمی و کیفی و تکثر بازیگران - مؤلف، مصرف کننده و دلالان جهانی - عرصه اطلاعات شده است. در حقیقت انسان عصر اطلاعات در عالم مجازی وارد بازار اطلاعات می‌شود، تصویر کالا را می‌بیند و آگاهانه و یا ناآگاهانه آن‌ها را امتیاع ادراکی - عاطفی می‌کند؛ بدون آنکه اصلی و فرعی بودن نمونه‌ها دغدغه اصلی او باشد. جامعه‌ی متشکل از چنین انسان‌هایی چون در سطح ملی و جهانی جذب می‌شود، سطوح متعارف ملی، منطقه‌ای، جهانی و حتی سطوح خصوصی را شکننده می‌کند. (زرگر، ۱۳۸۵: ۹۹)

وجود چنین شرایطی یعنی بازاری شدن تولید، توزیع و هدایت اطلاعات، محققانی چون جنفرسیمز^۱ را متقاعد نموده که؛ سازماندهی مجدد اصلاحات اطلاعاتی و انعطاف‌پذیری بازیگرانی همچون سازمان‌های اطلاعاتی ضروری است. به گونه‌ای که چنین سازمان‌هایی را قادر کند بدون تداخل ارتباطات یا تحریف اطلاعات در حوزه‌های دیگر، منابع و جریان اطلاعات را خیلی سریع بین مصرف‌کنندگان هدف، جاری سازند. (گادسون و همکاران، ۱۳۸۰: ۴۵-۳۸) تحت تأثیر چنین تحولاتی، جهان نهمان کاری وادار به بازنگری پارادایمی شده است. تحولی که برخی از گزاره‌های مورد تأکید آن عبارت است از؛ تمرکززدایی از اطلاعات، تهیه اطلاعات برای شرکای هم پیمان، واگذاری اطلاعات همزمان به مشتریان و همکاران و جلوگیری از این که اطلاعات پشت دیوارهای اسرار و طبقه‌بندی‌ها یا دیوارهای نظریه «جدایی اطلاعات و سیاست» نگهداری شوند. (ترورتون، ۱۳۸۳: ۱۸۰-۱۷۹)

با وجود چنین فضای گفتمانی و پارادایمی که مکمل فرضیه نو محافظه‌کاری «آمریکای برتر» است، تربیت و پشتیبانی از جنگجویان و فعالان اطلاعاتی - مجازی حوزه ادراکی مانند هادیان، منابع پنهان و مخاطبان، ضروری است؛ لذا پرداختن درست به تغییر پارادایم مورد نظر می‌تواند نتایج گوناگونی در پی داشته باشد که برخی از این نتایج به ترتیب عبارت است از:

۱- زمینه‌سازی برای فهم درست از چشم‌انداز و کارکرد تدابیر سازمان‌های فعال و مؤثر در حوزه عملیات پنهان.

۲- کمک به شفاف‌سازی فعالیت‌های پنهان در آینده که لاجرم در فضای سایبر اتفاق می‌افتد.

۳- کمک به کارشناسان و خبرگان، جهت درک فضای جدید پارادایمی در حوزه سایبری.

۴- ایجاد بستر لازم برای پیوند بین سطح نظری پارادایم محوری با سطح عملی مدیریت شبکه‌های پنهان. پارادایم‌ها در هر حوزه‌ای که متولد شوند و وقوع یابند علاوه بر نقد پارادایم موجود، ممکن است کلیه فرصت‌ها و تهدیدهای پارادایم مسلط را از میان برداشته و همزمان، فرصت‌ها و تهدیدهای جدیدی برای بازیگران خودی، همسو، رقیب و معارض ایجاد نمایند.

فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان مرکز ثقل تحولات دنیای جدید (گروه مطالعاتی امنیت، ۱۳۸۷: ۲۷۹) و کنترل و بازی اطلاعات در فضای مجازی به‌عنوان هسته مرکزی تولید قدرت (گروه مطالعاتی امنیت، ۱۳۸۷: ۲۸۱) توانسته است از طریق جایگزینی روابط دو یا چند جانبه بین منابع و سرمایه‌های انسانی، بسیاری از عرصه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و امنیتی را دچار تحول بنیادین نماید. در این زمینه، فناوری و مضمون اطلاعات هر دو مهم‌اند، ولی به مضمون اطلاعات توجه بیشتری می‌شود؛ لذا ذهنیات - تصاویر و انگاره‌ها - عامل مهم بازیگران دولتی و غیردولتی در عصر اطلاعات به شمار می‌آید. (مرادی، ۱۳۸۹: ۶۹)

فرایند مذکور، بازنگری پارادایمی در بسیاری از حوزه‌های مرتبط با اطلاعات را تشویق و تسریع نموده است و سازمان‌های اطلاعاتی نیز به عنوان یک بازیگر مهم در عرصه تولید، عرضه و بهره‌برداری از اطلاعات با ارزش، از این قاعده مستثنی نیستند. با این اوصاف فهم ماهیت و جهت تحولات پارادایمی در این عرصه زمینه‌ساز درک درست و هدایت صحیح اراده متولیان آن برای ساماندهی، سازماندهی، کنترل و هدایت چالش‌ها، تهدیدها، قابلیت‌ها و فرصت‌های موجود و آینده خواهد بود. مسئله اصلی پژوهش حاضر جستجو و فهم پارادایم جدید سازمان‌های اطلاعاتی برای تعامل متقابل و تبادل اطلاعات با اهداف انسانی و پنهان در فضای سایبر است.

فرضیه مورد نظر در این پژوهش آن است که در فضای مبهم و سیال ناشی از سرعت تحولات فناوری اطلاعات و ارتباطات به ویژه ابزارهای مدرن، متکثر و پیچیده موجود در شبکه مجازی، تشخیص کامل روابط گسترده و فراگیر متقابل همزمان عوامل انسانی یا سازمانی به ویژه با توجه به ماهیت سازمان‌های اطلاعاتی و کنترل کلیه متغیرهای امنیتی آن، امری دشوار و پرهزینه است. با این وصف، بهترین راه شناخت چالش‌های امنیتی پیش‌رو در حوزه ارتباطات پنهانی، درک صحیح پارادایم مسلط و پیش روی سازمان‌های اطلاعاتی و پیوستی آن در فضای سایبر خواهد بود.

اهمیت و ضرورت

قدرت ملی برآیندی از کارکرد مؤلفه‌های اقتصادی، سیاسی، نظامی، اطلاعاتی و فرهنگی است که در هر جامعه با اتکا به مبانی و لایه‌های ارزشی حاکم بر آن جامعه شکل می‌گیرد. (arnet.ir) ارزیابی قدرت ملی در هر واحد سیاسی با توجه به میزان تأثیر این مؤلفه‌ها در تحکیم و ثبات امنیتی از طریق هم‌افزایی در مؤلفه‌های مذکور تعیین می‌شود.

فناوری ارتباطی و اطلاعاتی (IT)^۱ به زیر ساخت‌های مهم قدرت پنهان و ملایم دیپلماسی عصر نوین تبدیل شده است (زرگر، ۱۳۸۵: ۱۳). در چنین فضایی، اطلاعات، از مهم‌ترین عوامل قدرت‌ساز در جوامع است. قدرت اطلاعات از فناوری اطلاعات و ارتباطات و مضمون اطلاعات تشکیل می‌شود. فناوری اطلاعات و ارتباطات مردم را قادر می‌سازد با یکدیگر تعامل داشته، اطلاعات را گسترده‌تر، سریع‌تر، ارزان‌تر و راحت‌تر جمع‌آوری و منتشر کنند. پس فناوری اطلاعات و ارتباطات، نیروی محرک انقلاب اطلاعاتی است. (مرادی ۱۳۸۹: ۲۴) سازمان‌های اطلاعاتی با ایفای نقش حلقه واسط بین حوزه‌های مختلف تبادل اطلاعاتی، در عرصه قدرت‌سازی نرم، شأن ویژه و بی‌بدیل هم‌افزایی مؤلفه‌های امنیتی را بر عهده دارند و این مهم در قرن بیستم، بیش از هر زمان دیگری مورد توجه قرار گرفت. برتری اطلاعاتی در چرخه اطلاعات و ارتباطات توسط این سازمان‌ها تأثیر عمیقی بر عرصه‌های امنیتی گذاشته و زمینه تحول پارادایمی را در حوزه تولید، توزیع و حفظ اطلاعات و امنیت فراهم نموده است. از آنجا که در اغلب موارد کمبود اطلاعات معتبر از منابع دریافت و یا مسیرهای تبادل اطلاعات به عنوان مواد تصمیم‌سازی برای تصمیم‌گیران یکی از مهم‌ترین علل شکاف در مؤلفه‌های امنیت ملی محسوب می‌شود، شناخت درست پارادایم مسلط در سازمان‌های اطلاعاتی در فضای مجازی شرایط را برای درک تدابیر و کارکردهایی چون؛ جمع‌آوری، هدایت و کنترل اطلاعات امنیتی تسهیل و تسریع خواهد کرد که ممکن است به ارتقاء کلیه تلاش‌های متولیان اطلاعاتی - امنیتی منجر گردد.

سوال اصلی این پژوهش این است که «پارادایم مسلط بر فضای تعامل و تبادل متقابل اطلاعات با اهداف انسانی و پنهان در فضای سایبر کدام است؟» و لازم است به سوالات ذیل نیز پاسخ داده شود:

منظور از پارادایم چیست و تکیه بر پارادایم چه نتایجی در پی دارد؟

منظور از فضای سایبر چیست و این فضا دارای چه ویژگی‌های است؟

نقش و کارکرد سازمان‌های اطلاعاتی در فضای سایبر چیست؟

پژوهش حاضر با تکیه بر اسناد علمی و تحقیقاتی موجود و مبتنی بر روش تحلیل محتوا و با بهره‌گیری از روش طوفان مغزی استوار است و به منظور اعتباربخشی و اطمینان و اتقان علمی بیشتر، دستاوردهای تحقیق به ارزیابی جمعی از خبرگان حوزه مطالعات اطلاعاتی - امنیتی و فضای سایبر گذاشته خواهد شد.

۲- مبانی نظری

دیر زمانی نیست که الوین تافلر با به‌کارگیری واژه ترکیبی «رزمندگان دانایی» (تافلر، ۱۳۷۲: ۹۵) سعی کرد توانایی سلول‌های خاکستری مغز را جایگزین مناسبی برای قدرت بازوان سربازان جنگ معرفی کند. او تأکید می‌کند که هدف در جنگِ دانایی، استفاده از تمامی امکانات فنی، حیل‌های نظامی، عملیات روانی، جنگ الکترونیکی، تخریب فیزیکی و... برای تأثیرگذاری بر هیجانات، انگیزه‌ها، استدلال عینی و سرانجام رفتار حریف است. (تافلر، ۱۳۷۲: ۱۹۷)^۱

طرح این فرضیه باعث شد که بسیاری از پارادایم‌های گذشته در زمینه قدرت جایجا شود. با ظهور فن‌آوری‌های اطلاعات و توسعه شبکه‌های ارتباطی، اطلاعات به عنوان مهم‌ترین مواد خام این عرصه جایگزین سایر سرمایه‌ها شد. به گونه‌ای که می‌توان ادعا کرد؛ قدرت در حال عبور کردن از کشور «غنی از سرمایه» به کشور «غنی از اطلاعات» است. (نای، ۱۳۸۷: ۱۳۱) بدین ترتیب، می‌توان گفت؛ توانایی در زمینه واکنش به موقع در برابر اطلاعات جدید، منبعی عمده برای قدرت محسوب می‌شود. چرخه‌های تولید در حال کوتاه شدن هستند و فن‌آوری نیز در مسیر ایجاد نظام‌های تولیدی به شدت نرمش‌پذیر حرکت می‌کند. بدین ترتیب، سنت صنفی سابق در زمینه تولید سفارشی محصولات، می‌تواند جای خود را به ایجاد کارخانه‌های تولیدی مدرن بدهد. (نای، ۱۳۸۷: ۱۳۱)

از نظر جوزف نای درک رابطه میان اطلاعات و قدرت در سیاست جهانی، زمانی سودمندتر خواهد بود که سه بعد متفاوت اطلاعات را در که برخی اوقات با یکدیگر جمع می‌شوند، از هم جدا کنیم این سه بعد عبارت است از:

جریان‌های اطلاعات همچون اخبار یا آمار: حجم اطلاعاتی که بر فراز مرزهای بین‌المللی جریان پیدا می‌کند به شدت و به گونه‌ای غیر قابل اندازه‌گیری، افزایش پیدا کرده است. هزینه متوسط دسترسی به این گونه اطلاعات کاهش یافته و نقاطی که به این اطلاعات نیز دسترسی پیدا کرده‌اند نیز افزایش یافته است. این روند نزولی هزینه‌ها و افزایش نقاطی که به اطلاعات دسترسی دارند؛ به دولت‌های کوچک و بازیگران غیردولتی کمک شایانی کرده است. از سوی دیگر، می‌توان گفت گستردگی جریان‌های اطلاعاتی سبب

می‌شود توانایی‌های ویرایشگران^۱ و هماهنگ کنندگان^۲ اطلاعات، اهمیت بیشتری یابد که این مسئله مزیتی برای کشورهای بزرگ و قدرتمند به حساب می‌آید.

اطلاعاتی که در شرایط رقابتی به عنوان یک مزیت به کار گرفته می‌شود: این گونه اطلاعات رقابتی، اغلب به تفاوت‌های اندک دو رقیب مربوط می‌شوند. در این عرصه، پیش‌تاز بودن، بیشترین اهمیت را داراست و معمولاً کشورهای قدرتمندتر از چنین امتیازی بهره‌مند می‌شوند. بخش عمده اطلاعات رقابتی، به حوزه تجارت مربوط می‌شود؛ اما در عین حال، اثر اطلاعات بر قدرت نظامی را نیز می‌توان به عنوان حوزه‌ای از اطلاعات رقابتی در نظر گرفت.

اطلاعات استراتژیک: می‌توان آن را با عنوان اطلاعات موجود در برنامه بازی رقیب، معرفی کرد. سابقه اطلاعات استراتژیک، به اندازه سابقه‌ی جاسوسی در زندگی بشر است. هر کشور یا گروهی می‌تواند جاسوسانی به استخدام خود درآورد. امروزه فن‌آوری‌های تجاری و تحقیقاتی قابل ارائه در بازار، توانایی‌های فنی ویژه‌ای ارائه می‌کنند که سابقاً تنها با هزینه سرمایه‌گذاری‌های گسترده ممکن بود. این فناوری‌ها در زمینه جمع‌آوری اطلاعات، سبب تولید میزان بیشتر و بهتر اطلاعات استراتژیک می‌شود و کشورهای بزرگ و قدرتمند از چنین مزیتی برخوردار می‌شوند. (نای، ۱۳۸۷: ۱۵۳-۱۵۲)

از آن جایی که در جامعه اطلاعاتی، دانش و آگاهی از جایگاه ویژه برخوردار است و محور تمام تحولات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی محسوب می‌شود (زرگر، ۱۳۸۵: ۸۳) شاهد حرکت رو به رشد فرآیند تأثیرگذاری اطلاعات بر جامعه بشری به ویژه از طریق شبکه‌های اطلاع رسانی هستیم؛ لذا باید اطلاعات را ابزار اعمال قدرت نرم و عامل سازمان دهنده تفکر و تدابیر راهبردی تولیدکنندگان آن دانست که در پی ساماندهی به اندیشه‌ها، انگیزه‌ها و رفتارهای آحاد مردم و به ویژه نخبگان جوامع هدف هستند. این تحول پارادایمی را می‌توان پشتیبان دو مکتب فکری «الگوی آمریکایی» و «رویکرد تهاجمی» دانست که معرف پارادایم سیاسی اندیشه محافظه‌کاری در ایالات متحده است. پارادایمی که متأثر از گزاره‌های مکتب فکری - مذهبی پروتستانِ نومحافظه‌کار و منعکس کننده این باور است که اساساً قدرت آمریکا به ویژه در عرصه‌های تکنولوژی، اقتصادی، نظامی و اطلاعاتی مطلوب، خیر، نیروی نجات دهنده و مکمل سیاست بین‌المللی این کشور می‌باشد. باوری که هنری کسینجر آن را «آمریکا به عنوان یک سرمشق یا مبارز راه آزادی» معرفی می‌کند. (میرمحمدی و محمدی‌لر، ۱۳۸۷: ۱۷۲-۱۶۲) بر این اساس تبدیل پارادایم محصول محوری به پارادایم تأثیرمحوری در سازمان‌های اطلاعاتی در ایالات متحده و سایر کشورهای همسو با آن، تحت تأثیر فضای توسعه قدرت ناشی از پیشرفت فن‌آوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی و هماهنگ با فرضیه برتری

الگوی سیاست بین‌المللی آمریکایی - غربی و با هدف کنترل و هدایت سرمایه‌های انسانی اعم از منابع و مخاطبان جهانی به سمت و سوی اهداف مورد نظر طراحی و اجرا می‌شود.

۳- مفهوم‌شناسی پارادایم

هرگاه جریان علمی برخوردار از اصول و قوانین منسجم، یکپارچه و معتبر در یک دوره تاریخی مسلط شود که علاوه بر توانایی پاسخگویی به مسائل و پدیده‌های علمی درون جامعه، ظرفیت جریان آفرینی منجر به مدل‌سازی و الگوآفرینی علمی را دارا باشد، جامعه در حال تجربه پارادایم جدیدی است که به تدریج حاکمیت خود را که ممکن است به صورت کامل با پارادایم سابق متفاوت باشد، بر فضای علمی آن دوره‌ی زمانی اعمال خواهد کرد.

پارادایم‌ها حاکمان واقعی جهان هستی هستند، پارادایم، راهنمای حقیقت یا به تعبیر بهتر پارادایم تجلی لایه‌ای از حقیقت هستی است. هر پارادایم محدوده‌ای از عالم هستی و قواعد آن را بر روی ما می‌گشاید و پیش فرض‌ها، باورها و برداشت‌های ما نسبت به موضوعات را تعیین می‌کند. پارادایم paradigm ریشه در واژه یونانی paradeigma دارد که به معنای الگو، مدل، طرح و نظایر این‌ها است و استفاده از آن را می‌توان در آثار افلاطون هم پی گرفت. پارادایم در معنای عام یک چارچوب فکری است و اصطلاحی است که در فلسفه به کار گرفته می‌شود و مقصود از آن، اصولی است که بر بینش ما نسبت به رویدادهای کلی جهان حاکم تأثیر می‌گذارد. واژه‌ی «پارادایم» برای اولین بار در زبان انگلیسی در قرن پانزدهم به معنای «مثال یا الگو» به کار رفته و هنوز هم در این معنا به کار می‌رود. همچنین نزدیک به چهارصد سال، این واژه به معنای مشتقات مختلف صرفی یک کلمه استعمال شده است (حسنی، ۱۳۸۹)، اما واژه «پارادایم» در استعمال امروزی آن، در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی، ریشه در کتاب «ساختار انقلاب‌های علمی» (۱۹۶۲) اثر تامس ساموئل کوهن^۱ (۱۹۲۲-۱۹۹۶) دارد. پارادایم سنگ بنای نظریه کوهن درباره علم است. کوهن شیوه پیشرفت یک علم را در صورت ذیل نمایش می‌دهد:

پیش علم ← علم عادی ← بحران ← انقلاب ← علم عادی جدید ← بحران جدید. (چالمز، ۱۳۷۲: ۱۱۴)

ایده‌ای که کوهن در پرتو اصطلاح پارادایم دنبال می‌کند، قبلاً توسط تولمین و هسن مطرح شده بود. آن‌ها بر اهمیت ناپیوستگی‌هایی که در پرتو آن دانشمندان پدیدارها را به طریق جدیدی ملاحظه می‌کنند، تأکید داشتند. (لازی، ۱۳۷۷: ۲۶۶) این موضوع تحت عناوین دیگری همچون چارچوب‌های مرجع،^۲ جهان‌های

1. Thomas Samuel Kuhn

۲- reference frames of این مفهوم در نظریه ادراک به این معنا به کار می‌رود که شی ناشناخته بر حسب شباهت‌های آن با مورد شناخته شده تشخیص داده می‌شود.

گفتمان،^۱ بازی‌های زبانی^۲ کلان نظریه‌های پشت‌صحنه^۳ یا چارچوب‌های اندیشه^۴ گران‌بار از تئوری بودن مشاهدات^۵ و... قبل و بعد از کوهن دنبال شده است. اصطلاحاتی همچون دوره، مکتب و مدرسه که در حوزه فلسفه، فقه و اصول کاربرد دارد و ناظر به ساختار معرفتی مبتنی بر اصول، مبانی و پیش‌فرض‌های متفاوت از ساختاری دیگر است و نتایج متفاوتی را به همراه می‌آورد (حسینی و علی‌پور، ۱۳۸۵: ۵۱۶-۵۱۴) تا حدودی به ایده طرح شده توسط کوهن شباهت دارد.

با وجود نقش کلیدی پارادایم در نظریه کوهن، وی تعریف دقیقی از این اصطلاح ارائه نکرده و آن را به نحوی مبهم و در تعابیری متفاوت به کار برده است؛ با این اوصاف، ارائه یک تعریف جامع از پارادایم که تمامی معانی مورد نظر کوهن را در برگیرد، کار دشواری خواهد بود، ولی می‌توان گفت که، پارادایم مجموعه ویژه‌ای از مفاهیم، باورها، پیش‌پندارها، نظریه‌ها، قوانین، ابزارهای اندازه‌گیری و نحوه به‌کارگیری آن‌ها، قواعد و موازین روش‌شناختی و معرفت‌شناختی و بالاخره مجموعه‌ای از تعهدات مابعدالطبیعی و دستورالعمل‌های شبه اخلاقی جامعه علمی است که به دانشمندان می‌گوید چه چیزی مسئله است و باید برای یافتن پاسخی برای آن به جست‌وجو بپردازند و این پاسخ‌ها باید در قالب کدامین مفاهیم و اصطلاحات صورت‌بندی شود و با کدام اصول و نظریه‌ها هماهنگی داشته باشد تا پژوهش آن‌ها منجر به رشد ثمر بخش علم عادی گردد. (زیباکلام، ۱۳۸۲)

در مجموع با توجه به ادبیات موجود می‌توان گفت، پارادایم عبارت است از:

- ۱- مجموعه مفاهیم، پیش‌پندارها، عقاید، ارزش‌ها و یا تکنیک‌هایی است که اعضای یک جامعه علمی به کار می‌گیرند.
- ۲- قالب پایدار فعالیت‌های علمی است که در طول یک دوره در داخل یک رشته علمی از علوم هنجاری صورت می‌گیرد.
- ۳- پیش فرض‌ها، روش‌ها و یافته‌های گروهی از محققین که مجموعاً، منطق علمی را تشکیل می‌دهد.
- ۴- به‌کارگیری روش‌شناختی و معرفت‌شناختی برای جست‌جوی معنادار پاسخ به مسائل جامعه علمی است. با توجه به موارد بالا، از تعریف و مفهوم پارادایم، می‌توان به نتایج زیر دست یافت:
- ۱- پارادایم از قانون، نظریه، ابزار علمی، روش‌شناختی و کاربرد ترکیب می‌شود.

1. universes of discourse

۲- ویتگنشتاین حوزه‌های مختلف دین، فلسفه، علم و... را همچون بازی‌های زبانی مختلف games language قلمداد می‌کند که هر کدام قواعد مخصوص به خود را دارند و مقایسه آن‌ها با هم به دلیل نداشتن قواعدی عام و فراگیر امکان پذیر نیست.

۳- background theories high-level توسط فایربرد مطرح شده است.

4. rameworks of thought

۵- هانسن با طرح ویژگی theory-laden observations برخلاف نگرش پوزیتیویست‌ها و استقراء گرایان مدعی شد که مشاهدات ما همواره مسبوق به نظریه‌ها بوده و توسط آن‌ها هدایت می‌شوند.

- ۲- پارادایم، قالب نظم دهنده، کلی و اصول هر رشته علمی می‌باشد.
- ۳- پارادایم هر رشته علمی، باید مورد قبول عده‌ای از دانشمندان آن رشته واقع شود.
- ۴- رشد و توسعه علوم همواره به تغییر، تحول و تکامل پارادایم‌ها نیاز دارد. (mdehqannejad.mihanblog.com) با توجه تعریف ارائه شده، تغییر پارادایم و ظهور پارادایم جدید مشروط به ایجاد شرایط خاص است که برخی از این شرایط عبارت است از:
 - ۱- عدم کفایت منطقی پارادایم موجود در درک و پاسخ به چالش‌های موجود (علائم ظهور پارادایم جدید).
 - ۲- بی‌اعتنایی انسان به پارادایم مسلط به دلیل قدرت توجیه‌گری.
 - ۳- تلاش در اصلاح و تغییر حداقلی نظریات مسلط.
 - ۴- بروز بحران ناشی از بی‌اعتمادی به پارادایم حاکم.
 - ۵- تلاش‌های علمی و منطقی برای یافتن پاسخ جدید به چالش‌های نوین (بستر آفرینی برای پارادایم نو).
 - ۶- عرضه پارادایم جدید مقبول و مشروع.

۴- چستی فضای سایبر

در دنیای معاصر فناوری اطلاعات (IC) یا در شکل کامل‌تر؛ فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) از مهم‌ترین و فراگیرترین فناوری‌های حساس و جدید می‌باشند که در مرکز ثقل تحولات دنیایی جدید قرار گرفته‌اند. ظهور اینترنت - به عنوان یکی از بخش‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات - و تولید فضای مجازی نقش اساسی در پیوند اطلاعات و ارتباطات ایفا کرد. (گروه مطالعاتی امنیت، ۱۳۸۷: ۲۸۰-۲۷۹) این تغییر و تحولات در دنیای مجازی به گونه‌ای است که جهان را همانند دهکده عنکبوتی که خطوطی نامنظم دارد نشان می‌دهد. خطوط باریک و کوچکی که میلیون‌ها نقطه ارتباطی را ایجاد و جایگزین ارتباط نقطه به نقطه شده است، و شبکه‌های الکترونیکی به وجود آورده که قادر است در یک لحظه با منابع و جهت‌های متعددی در جهان ارتباط برقرار کند. (زرگر، ۱۳۸۵: ۹۸)

این فناوری‌ها در سیر تکوین تحولات اجتماعی، نه تنها یک مؤلفه مستقل در کنار سایر مؤلفه‌ها، بلکه به عنوان فراگیرترین مؤلفه قدرت که هم‌زمان در حال تأثیرگذاری بر سایر مؤلفه‌ها نیز می‌باشد در نظر گرفته می‌شود. اگر همچون سایر مؤلفه‌ها بخواهیم مرکز و محور قدرت در فناوری مذکور را جستجو کنیم شاید بتوانیم «کنترل و بازی اطلاعات - اعم از پردازش، ذخیره، بازیابی، تبدیل و انتقال سریع و دقیق - در فضای مجازی» را به عنوان هسته مرکزی تولید قدرت یا قدرت تولید شده از فناوری ارتباطات و اطلاعات معرفی کنیم. (گروه مطالعاتی امنیت، ۱۳۸۷: ۲۸۱) این فناوری‌ها، اقدامات مربوط به هماهنگی را تسهیل نموده و بسیاری از مرزهای حقیقی را تعدیل کرده و یا تغییر داده است به گونه‌ای که برخی از نظریه‌پردازان معتقدند

که هویت جدیدی تحت عنوان «هویت‌های جهان‌وطنی» و به شکل «شهروند جهانی» یا «پاسدار سیاره زمین» در حال ظهور هستند. آن‌ها تأکید دارند که هویت‌های فراگیر - همچون ملی‌گرایی - به طور مستقیم تجربه نمی‌شوند و به همین علت آن‌ها در واقع نمایانگر «اجتماعاتی خیالی»^۱ هستند که تا حد زیادی تحت تأثیر عامل ارتباطات قرار دارند. (نای، ۱۳۸۷: ۱۴۹-۱۴۸)

«اسلوکا»^۲ در کتاب خود با عنوان «جنگ جهانی» با تمرکز بر جامعه اطلاعاتی، دنیای مجازی یا آنچه که فضای سایبر^۳ نامیده می‌شود را این گونه توضیح می‌دهد: راه رسیدن به جامعه اطلاعاتی به عدم واقعیت منجر خواهد شد، انسان در چنین جامعه‌ای از اموری رنج خواهد برد که پایان واقعیت است. یعنی واقعیت وجود نخواهد داشت، این دوره تهاجم به هویت، تهاجم به مکان، تهاجم به داخل جامعه و تهاجم به واقعیت است. بنابراین او قصه‌ای روایت می‌کند که راه رسیدن به عدم واقعیت را تبیین می‌کند. (زرگر، ۱۳۸۵: ۱۰۰-۹۹) با این اوصاف از آنجا که به تعبیر «تافلر» رسانه‌ها از یک ابزار ساده ارتباطی به یک عنصر بسیار پیشرفته و ابزار قدرت‌سازی تبدیل شده‌اند، به نظر می‌رسد با توسعه فضای مجازی و برقراری ارتباط گروه با گروه و فرد با گروه، «ما را به سوی نوعی فرهنگ سیبرنتیکی با ویژگی‌های خاص هدایت کند. که دارای آثار گوناگون است» که یکی از آثار چنین فرهنگی در بعد اجتماعی «جنبش‌های ناگهانی»^۴ است. (نای، ۱۳۸۷: ۱۴۹) با توجه به روند مذکور می‌توان گفت که فضای سایبری دارای چند ویژگی است:

۱- جهانی‌انگاری: مفهوم فضای ملی مفهوم دچار تحول شده و متغیرهای جدید در فرهنگ ملی نقش ایفا می‌کند. به تعبیر دیگر پایه‌های بنیادین تشکیل دهنده جوامع مانند؛ فرهنگ و هویت ملی به تدریج در حال دگرگون شدن است.

۲- مرزهای جیوه‌ای: از جمله شکاف‌های و تهدیدات عرصه مجازی ناپایداری و ناپیدایی مرزهای تفکیک کننده هویت‌های فرهنگی و ملی بین جوامع، ناشی از نفوذ تولیدکنندگان و توزیع‌کنندگان اطلاعات مجازی در عمیق‌ترین لایه‌های هویتی مخاطبان است. این نفوذ با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات - مانند؛ اینترنت و ماهواره - به راحتی میسر شده است.

۳- جذابیت و تنوع: فضای سایبر مشتری محور محض است؛ لذا کلیه برنامه‌های نرم‌افزاری با هدف جلب مشتری طراحی و اجرا می‌شود و در همین راستا از قابلیت‌های طیف‌های متنوعی از مشتریان برای تولید و توزیع محصولات جدید نیز بهره‌گیری می‌شود. ظهور خبرنگار اجتماعی از جمله نمونه‌های چنین تحولی است.

1. Flash Movements
2. Slouka, 1995
3. Cyber Space
4. Custodian Of Plant Earth

۴- **آزادی اطلاعات و ارتباطات:** به نسبت گذشته، آزادی اطلاعات در فضای سایبر محقق شده است. بسیاری از داده‌ها بدون محدودیت‌های حاکم بر دیگر رسانه‌ها، در فضای سایبر قابل دسترسی است. آزادی ارتباطی نیز از ویژگی‌های دیگر فضای مجازی است که در دیگر وسایل ارتباطی تا این حد قابل دستیابی نیست.

۵- **دیجیتالی بودن:** تعداد کاربران اینترنتی با توجه به تفاوت‌های فرهنگی، اعتقادی، قومی، نژادی و... در این فضا قابل توجه است. امروز حجم کاربران، داده‌های بارگزاری شده بر شبکه سایبر، گستره جغرافیایی دیجیتال و... به صورت لحظه‌ای در حال گسترش است. فقط شبکه فیس‌بوک حدود ۷۰۰ میلیون کاربر دارد. (قربانی و والی، ۱۳۹۰: ۳۰۳) که به تنهایی - و با تعبیر مجازی - جزء ۱۰ کشور اول جهان محسوب می‌شود.

۶- **حافظه مجازی:** به دلیل رشد سریع فناوری‌های پشتیبان، جهان با انباشتی از اطلاعات متنوع در فضای مجازی روبرو است که در عین حال امکان سانسور و محدودسازی آن را کاهش می‌دهد.

۷- **کنترل و هدایت متمرکز:** در فضای مجازی جدید که به واسطه گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی به وجود آمده، سازندگان و هادبان تجهیزات و برنامه‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری امکان کنترل و هدایت متمرکز را در اختیار دارند.

۸- **توانمندی تغییر:** پیتیر رالف معتقد است که یکی از مهم‌ترین نقش‌هایی که رسانه‌هایی ارتباطی و مجازی بر عهده دارند توانمندی در ایجاد تغییر است. این توانمندی که معمولاً نادیده گرفته می‌شود در جنگ مجازی به خوبی قابل مشاهده است. (ماه‌پیشانیان ۱۳۸۹: ۴۰۷)

۹- **شکل‌گیری هویت مجازی:** ارتباط دائمی و تأثیر و تأثر متقابل بین افراد و گروه‌ها، زمینه را برای ایجاد هویت جدید و در عین حال مجازی که به احتمال زیاد با هنجارهای درون جامعه متفاوت است فراهم ساخته است.

۱۰- **تحریف اطلاعات و اخبار:** به دلیل هزینه‌های سنگین و خونین به‌کارگیری ابزارهای سخت در تغییر نظام‌های سیاسی، رفتار تعارض‌آمیز قدرت‌ها با نظام‌های سیاسی غیر همسو، ماهیت نرم به خود گرفته است و صاحبان قدرت در عرصه جهانی تلاش می‌کنند با استفاده از فرصت‌های فضای سایبر و از طریق دستکاری در اطلاعات حریف به‌عنوان مواد خام تصمیم‌سازی، امکان هدایت تصمیم‌گیری را بر عهده بگیرند.

۵- پارادایم‌شناسی فعالیت‌های اطلاعاتی

سازمان‌های اطلاعاتی یکی از بازیگران مهم و تأثیرگذار بر زندگی سیاسی و امنیتی بشر در طول دوران تولد، تکامل و فروپاشی قدرت‌های سیاسی و بین‌المللی بوده‌اند. دوران فعالیت پرفراز و نشیب سازمان‌های

اطلاعاتی بر اساس نوع ایفای نقش و اهدافی که پیگیری می‌کنند، را می‌توان از منظر پارادایمی به دو مقطع زیر تقسیم نمود:

الف) پارادایم محصول محوری (رویکرد سلبی)

فعالیت‌های اطلاعاتی متکی بر پنهان‌کاری در سیر تحول تاریخی خود، بیشترین تأثیرپذیری را از شکل و ساختار قدرت سیاسی و مطالبات امنیتی این قدرت‌ها داشته‌اند. این سازمان‌ها از ابتدای تشکیل تا اوایل قرن بیستم، تحت تأثیر تمرکزگرایی قدرت در نظام‌های سیاسی اعم از نظام‌های امپراتوری و دولت - ملت‌ها بوده است و کلیه ظرفیت‌های اطلاعاتی خود را در راستای حفظ و تثبیت اقتدار این نظام‌های سیاسی به کار گرفته‌اند. اختصاصی بودن برای نظام سیاسی مسلط، تمرکز بر امنیت داخلی، دخالت در تمامی شئون اجتماعی و حذف وسیع مخالفان از جمله مهم‌ترین شاخص‌های این گونه سازمان‌ها بودند.

در قرن بیستم با توسعه ظرفیت‌های اجتماعی و سیاسی ناشی از انقلاب صنعتی، فعالیت‌های سیاسی و امنیتی دارای فراگیری، سرعت، دقت و پیچیدگی شد و این تحولات تأثیر مستقیم بر جهت‌گیری‌های حرفه‌ای سازمان‌های اطلاعاتی در هدف‌گذاری، جمع‌آوری، پردازش و توزیع اطلاعات داشت. مهم‌ترین کارکردهای سازمان‌های اطلاعاتی در این دوره عبارتند از: جمع‌آوری اطلاعات، تحلیل اطلاعات، ضد اطلاعات و اقدام پنهان. (میرمحمدی، ۱۳۹۰: ۲۸)

سازمان‌های اطلاعاتی در این مقطع دارای ویژگی‌هایی از جمله کوچک و حرفه‌ای در امر تولید اطلاعات، فن‌گرا و مجهز به آخرین تکنولوژی‌های صنعتی، منعطف و دانش‌محور، مشارکت‌گرا و بوروکراتیک، سیستم‌نگر و حمایت‌کننده، توانمند حفاظتی و برخوردار از حیطة‌بندی هوشمندانه بودند. در این دوره، از سازمان‌های اطلاعاتی انتظار می‌رفت که مأموریت‌های سه‌گانه زیر را اجرا کنند:

۱- جمع‌آوری اطلاعات درباره طرح‌ها، نیات و توانمندی‌های رقبا با هدف ارائه مبنایی برای تصمیم‌گیری و اقدام.

۲- تولید و ارزیابی‌های به هنگام با هدف ارائه دیدگاه، هشدار و فرصت‌سازی برای مسئولین و سایر تصمیم‌گیرانی که مسئول حفاظت و گسترش منافع کشور هستند.

۳- اجرای عملیات پنهان با هدایت سیستم سیاسی برای پیشگیری از تهدیدات یا دستیابی به اهداف سیاست‌های دولت مطبوع. (میرمحمدی، ۱۳۹۰: ۲۱۶)

اوج تکامل سازمان‌های اطلاعاتی در دوره پایانی جنگ سرد و اواخر قرن بیستم متجلی است که بیشترین کارکرد این سازمان‌ها در حوزه سیاست‌گذاری خارجی بود. با بررسی ادبیات اطلاعاتی این مقطع -

از جمله متن استراتژی امنیت ملی آمریکا در اواسط دهه نود^۱ - می‌توان دو رهیافت نظری عمده را در مورد نقش اطلاعات در سیاست‌گذاری بازشناخت. رهیافت اول؛ اطلاعات را ابزاری برای راهنمایی و هدایت سیاست‌گذاری و رهیافت دوم؛ آن را ابزاری برای اجرای سیاست می‌داند. این دو رهیافت سه نظر اساسی را در باره نقش‌های سازمان‌های اطلاعاتی در سیاست خارجی مطرح می‌کنند که عبارتند از؛ شناختی، نظارتی و اجرایی. نقش شناختی با هدف تأمین نیازمندی‌های تصمیم‌گیران، هشدار دادن در خصوص مشکلات جاری و پیش‌رو و شکل دادن به برداشت سیاست‌گذاران در مورد پدیده‌ها و تحولات بین‌المللی؛ نقش اجرایی شامل تبدیل سازمان‌های اطلاعاتی به ابزار اعمال سیاست خارجی از تبادل اطلاعاتی و دیپلماسی پنهان تا اقدامات براندازانه سخت و نرم و نقش نظارتی مشخص‌کننده بازخورد سیاست‌های اتخاذ شده با این هدف که آیا سیاست‌ها اعمال شده پیامدهای مطلوب یا نسبتاً مطلوب با خود داشته است، معرفی و تعریف می‌گردید (میرمحمدی، ۱۳۹۰: ۲۲۰-۲۱۶)

با این اوصاف سازمان‌های اطلاعاتی در سیر تکوین خود با بهره‌گیری از اشراف اطلاعاتی و توسعه عملیات اطلاعاتی پنهان در ابعاد داخلی و خارجی، در تلاش بودند که از طریق تکیه بر ساختار بروکراتیک، متمرکز، تخصص‌گرا، و فن سالار، منابع انسانی و ابزار فنی را در جهت حفظ و تداوم بقاء و قدرت سیستم‌های سیاسی موجود و حفاظت حداکثری از دارایی‌های کشور به کارگیری کنند. در واقع در این دوره‌ها سازمان‌های اطلاعاتی تنها و بهترین راهکار فرار از تهدید را جلوگیری از غافلگیری در سیاست اطلاعاتی می‌دانستند و با همین هدف، ایجاد و تقویت ساختارها و نهادهای اطلاعاتی را برای تولید شناخت و زدودن غبار تردید و ابهام از نیات، انگیزه‌ها و برنامه راهبردی دشمنان طراحی می‌کردند. از این‌رو گفته می‌شد که اطلاعات تنها دارویی است که غافلگیری را درمان می‌کند. (میرمحمدی، ۱۳۹۰: ۱۳۵)

در مجموع می‌توان گفت که فرایند تکوین فعالیت‌های پنهان سازمان‌های اطلاعاتی از هنگام تشکیل تا اواخر قرن بیستم، به دلیل تکیه بر ابعاد سلبی، دارای رویکرد محصول‌محوری - تولید، پردازش، تحلیل و توزیع اخبار و اطلاعات امنیتی - بوده و مهم‌ترین هدف و دستاورد این سازمان‌ها در طول دوره فعالیت خود جلوگیری از سوء استفاده از آسیب‌پذیرهای داخلی و به حداقل رساندن تأثیرات تهدیدهای خارجی بوده است. به بیان دیگر مأموریت اصلی سازمان‌های اطلاعاتی در دوره زمانی مذکور، مقابله با تهدیدات امنیتی علیه زیر ساخت‌ها و منافع حیاتی جامعه اعم از داخلی، منطقه‌ای و جهانی و در ابعاد ملی و فراملی بوده است.

۱- در متن استراتژی امنیت ملی سال ۱۹۹۴ آمریکا آمده است که؛ هدف اصلی آژانس‌های اطلاعاتی آمریکا هشدار به رئیس جمهور و شورای امنیت ملی در باره خطرهای آشکار - نقش شناختی - و همچنین فراهم آوردن فرصت‌های توسعه برای امنیت آمریکا و منافع استراتژیک - نقش اجرایی - آن است. (White House, 1994:14)

ب) پارادایم تأثیر محور (رویکرد ایجابی)

جهان‌گرایی اجتماعی و فرهنگی یکی از مهم‌ترین اشکال جهانی‌سازی است که با سرمشق قرار گرفتن اقدامات و نهادهای یک جامعه توسط جوامع دیگر معنا پیدا می‌کند، عمیق‌ترین این جهان‌گرایی اجتماعی، تأثیرگذاری بر آگاهی افراد و نگرش‌های آن‌ها است. (نای، ۱۳۸۷: ۳۱۹) به نظر آلون تافلر این جهان‌گرایی، محصول دانایی به‌عنوان انعطاف‌پذیرترین، بنیادی‌ترین و بهترین نوع منبع قدرت است. (تافلر، ۱۳۷۰: ۸۰۲ - ۸۰۱) بی‌شک توجه مضاعف در عصر حاضر به دانایی به‌عنوان منبع قدرت، محصول توسعه ابزار و ظرفیت توزیع اطلاعات در پهنه جهانی است که امکان دسترسی بی‌واسطه و متقابل بازیگران و مخاطبان عمومی را به محصولات این حوزه فراهم کرده است. این فرایند در ابعاد اجتماعی و سیاسی باعث برقراری ارتباط همگانی و جهانی مبتنی بر زمینه‌های فرهنگی شده است.

فرهنگ جهانی متأثر از انقلاب اطلاعاتی دانایی‌محوری با نتایج و پیامدهایی مانند؛ محیط بسیار نامطمئن و در حال تغییر، تکنولوژی پیچیده، وابستگی زیاد واحدها به یکدیگر، تأکید بر نوع محصول، اهداف رضایت مشتری، سازش با محیط و اثربخشی در خارج از سازمان، (صادقی‌مال‌امیری، ۱۳۸۹: ۱۹۱) عوارضی چون؛ فرهنگ واقعیت مجازی، سیاست بر بال رسانه، زمان بی‌زمان و جنگ مجازی را داشته است که به عقیده کاستلز باعث در اختیار گرفتن فضای اصلی تعامل‌ها شده است. (ماه‌پیشانیان، ۱۳۸۹: ۳۹۸) این تغییر و تحولات متأثر از گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات، باعث افزایش توانمندی‌ها، کاهش هزینه‌ها و ارتباطات وسیع‌تر گردیده (برکوویتز و گودمن، ۱۳۸۲: ۳۳) و همین امر موجبات جلب توجه بسیاری از بازیگران جدید به پدیده افکار عمومی برای ساماندهی و سازماندهی آنان در راستای منافعشان شده است، به گونه‌ای که امروزه، سیاست، جنبه نمایشی بیشتری به خود گرفته و مخاطبانی جهانی را مورد توجه قرار می‌دهد. (نای، ۱۳۸۷: ۱۴۹) در واقع امروزه چون اطلاعات به معنی اطلاع رسانی است.^۱ (برکوویتز و گودمن، ۱۳۸۲: ۱۰۰) سامان دهندگان فضای مجازی علاقمندی زیادی دارند که محصولات خود را به گونه‌ای هماهنگ با خصایص روانی، تاریخی، اجتماعی و اقتصادی ساکنان یک منطقه توزیع کنند تا نتیجه آن تسهیل شکل‌دهی به اندیشه و باورهای مخاطبان باشد. سیاستی که در حقیقت بخش جدایی‌ناپذیر از دیپلماسی عمومی در جهان معاصر محسوب می‌شود و زمینه ظهور بازیگران گوناگون در فضای تبدلی اطلاعات را تسهیل نموده است. (ترورتون، ۱۳۸۳: ۱۰۰)

هرچند این پارادایم محصول توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در چند دهه اخیر است، اما ریشه تاریخی آن به اندیشه نومحافظه کاری آمریکا و دوران تأسیس ایالات متحده و حتی دوران انقلاب انگلیس و ورود مهاجران انگلیسی به قاره آمریکا باز می‌گردد که برای خود رسالتی الهی و آخرالزمانی به منظور

گسترش خیر و نیکی قائل بودند. آن‌ها خود را افرادی برگزیده می‌دانستند که رسالت تغییر جهان از بدی به نیکی را بر عهده دارند. بازتاب این اندیشه در فضای سیاست آمریکا به شکل اعتقاد به یگانه بودن و برگزیده بودن ملت آمریکا، باور به استثنایی بودن آمریکاییان و ارزش‌های آمریکایی و باور به تعلق مشیت الهی برای توسعه ارزش‌های استثنایی آمریکایی توسط ملت منتخب آمریکا در سراسر دنیا انعکاس یافته است. (ترورتن، ۱۳۸۳: ۳۰۹-۳۱۰) این موضوع امروزه به نحوه قابل ملاحظه‌ای باعث اتخاذ سیاست‌های تهاجمی و توسل به قدرت هوشمند - ترکیبی از قدرت سخت، نیمه سخت و نرم - شده است که با هدف تحکیم و ترویج تدابیر سیاسی و امنیتی منطبق با ارزش‌های ایالات متحده، اعمال می‌شود.

در واقع آنچه که امروز از آن به نام سیاست توزیع و تبادل اطلاعات عمومی - دیپلماسی عمومی و مجازی - نام برده می‌شود، نمایشی مؤدبانه و در عین حال ایجابی از اهداف پنهان سازمان‌های اطلاعاتی است که از آن به نام جنگ اطلاعاتی یاد می‌شود. «مفهوم جنگ اطلاعاتی به معنای شکل‌دهی به افکار عمومی و ایجاد اتفاق نظر جهانی با استفاده از انتشار اطلاعات، بیانگر شیوه‌های نوین قدرت می‌باشد.» (دهقانی، ۱۳۸۶)

دسترسی به اطلاعات طبقه‌بندی شده و ویژه، همواره رمز اصلی موفقیت بازیگران عرصه سیاسی بوده است. (گروه مطالعات امنیت، ۱۳۸۷: ۷۰-۶۸) این بازیگران توانسته‌اند به مدد فراگیری فضای مجازی و قابلیت‌های نرم‌افزاری آن، از توانایی مخفی سازی هویت تولید و توزیع کنندگان اطلاعات، یا به تعبیر دیگر فناوری پوشاندن اطلاعات^۱ نیز به عنوان دالان فضای سایبر، به خوبی سود ببرند. به عنوان نمونه برنامه‌هایی متعددی همچون نیولا^۲ و فری نت^۳ به کاربران امکان داده است به صورت ناشناس، به مبادله اطلاعات بپردازند. (نای، ۱۳۸۷: ۱۴۰) لذا اطلاعات به عنوان یک ابزار مهم در کسب قدرت، ساختارهای اطلاعاتی را موظف نموده است که علاوه بر جمع‌آوری اطلاعات؛ نیات، اهداف و طرز فکر حریف را نیز بشناسد. (میرمحمدی و محمدی‌لر، ۱۳۸۸: ۳۱۱) بنابراین فعالیت‌های اطلاعاتی در بعد کارکردی، از حالت تدافعی و واکنشی خارج و به حالت پیشگیرانه و تهاجمی متمایل شده است. (میرمحمدی و محمدی‌لر، ۱۳۸۸: ۳۱۶) با این اوصاف به دلیل اینکه امروزه میزان توان تأثیرگذاری در مراحل مختلف سیاست‌گذاری یکی از معیارهای کارآمدی سازمان‌های اطلاعاتی به عنوان بازوی شناختی دولت مدرن است، (میرمحمدی، ۱۳۹۰: ۸۲) در حقیقت کارکرد اقدام پنهان به عنوان مهم‌ترین مأموریت سازمان‌های اطلاعاتی حرفه‌ای - مانند سرویس‌های ایالات متحده و بریتانیا - و با هدف پشتیبانی از سیاست دولت‌ها در کشورهای هدف یا به تعبیر دیگر عملیاتی کردن تصمیم‌های مورد نظر دولت مطبوع خود در کشورهای دیگر است. (میر محمدی، ۱۳۹۰: ۲۱۰ - ۲۰۹) و این اقدام

1. Technology Of Encryption
2. Gnutella
3. Freenet

برای بالا بردن ظرفیت فردای مطلوب و مدنظر سیستم‌های اطلاعاتی و سیاسی است (ترورتون، ۱۳۸۳: ۳۶۹) و به سازمان‌های اطلاعاتی قابلیت می‌دهد که، در تدبیری تهاجمی بر افکار، تصمیمات، رفتار و... مخاطبان خود تأثیر مستقیم بگذارند. (مزینانی و عباس‌زاده، ۱۳۸۹: ۲۳۳) لذا ما در شرایط جدید، با پارادایم اطلاعاتی مواجه هستیم که علاقمند است از ظرفیت‌های فضای مجازی - رسانه‌ای برای هدایت اندیشه‌ها، باورها و ذائقه‌های مخاطبان در راستای اهداف و امیال پیدا و پنهان هادیان خود استفاده نماید و سرمایه‌های جوامع، از سطح نخبگانی تا پایین‌ترین سطوح اجتماعی را در مسیر منافع خود ساماندهی و سازماندهی کند.

این تدبیر در حقیقت جهت‌دهی به چرخه واقعی اطلاعات در جمع‌آوری، پردازش و تحلیل و توزیع آن به سوی خروج از انحصار با ترکیبی از رقابت و خصوصی‌سازی است که بیان‌کننده دو اصل است؛ نخستین اصل؛ تداوم بین «اصل تاکتیکی معما» از یک سو و «تدوین ابهام» از سوی دیگر است. دومین اصل نیاز به حرکت سریع‌تر به سوی تمرکززدایی اطلاعات به منظور نزدیک شدن به مشتریان است. جداسازی معما از ابهام، نشانگر سازمان جداگانه برای امتیاز جداگانه است.

کسانی که به حل معما مشغولند باید به اسراری که امتیازهایشان به آن‌ها اتکا دارند، نزدیک باشند، چرا که به این ترتیب، ارتباط کاری آن‌ها را، راحت‌تر می‌توان به مشتریان نشان داد. آن‌ها کمتر می‌ترسند که فعالیت حل معمای آن‌ها جالب باشد ولی برای سیاست مفید نباشد. اصل نزدیک کردن تحلیل‌گران به گردآوردندگان اسرار - اعم از هادیان و منابع پنهان - بدین معنی است که نظریه یکی کردن محل کار تحلیل‌گران و کاربران جمع‌آوری خوب است. (ترورتون، ۱۳۸۳: ۳۷۳) و این در مجموع به حل معماهای بسیاری در عرصه اطلاعاتی و ارتباطات پنهانی با منابع و مخاطبین کمک خواهد کرد.

این تدبیر ایجابی و قابلیت جدید اطلاعاتی که از آن با عنوان «قدرت ملایم عصر نوین» (زرگر، ۱۳۸۵: ۱۲) نیز یاد می‌شود، باعث تغییر در اهداف و اولویت‌های اطلاعاتی، نتایج بررسی سیاست‌ها، قوانین و استراتژی‌های اطلاعاتی - به ویژه ایالات متحده به عنوان یکی از مهم‌ترین بازیگران - شده است. که حداقل دو تغییر مهم آن عبارت است از:

- تغییر زمینه رویکرد جمع‌آوری اطلاعات ملی از تهدیدات، به تحولات سیاسی و اجتماعی در داخل کشورها بر اساس استراتژی اطلاعات ملی.

- تعیین وظیفه تلاش، برای گسترش دموکراسی و آزادی برای سازمان‌های اطلاعاتی. (میرمحمدی و محمدی‌لر، ۱۳۸۸: ۳۱۸)

آثار این دگرگونی زمینه‌ساز تحول در حوزه فعالیت‌های پنهان اطلاعاتی شده است. تحولی که فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی به عنوان بعد دوم جاسوسی - در کنار بعد اول یعنی جاسوسی اقتصادی - را ترویج می‌کند. هدف اصلی در این نوع جاسوسی، تزریق ارزش‌ها و فرهنگ خاصی در جامعه مورد نظر می‌باشد. (عاصم و العیسوی، ۱۳۸۸: ۲۶) علائم این تحول از اواخر قرن بیستم با آشکار شدن شواهد خروج

تدریجی انحصار تولید و توزیع اطلاعات ویژه، از حوزه‌های اطلاعاتی، امنیتی و نظامی ظاهر شد. این تحول باعث شد محققان عرصه‌های اطلاعاتی نظریه‌های مختلفی در مورد مجازی‌سازی، رسانه‌های شدن، آشکارسازی، خصوصی‌سازی تولید و توزیع فراگیر اطلاعات و... را ارائه دهند. (مزینانی، ۱۳۸۹: ۱۰۰)

پس از تثبیت این فرایند در حوزه‌های مختلف، تعدادی از سازمان‌های اطلاعاتی فعال در عرصه جهانی رویکردی را اتخاذ کردند که بر اساس آن شبکه‌های شبه جاسوسی جایگزین مناسبی برای شبکه‌های عریض و طویل اطلاعاتی شوند. آلون تافلر در کتاب جابجایی در قدرت، از این فرایند به عنوان بخش مهمی از بستر انتقال مأموریت‌ها یاد نموده است که زمینه‌ساز تغییرات جدی در عملیات و مدیریت جاسوسی خواهد شد. تافلر در این خصوص می‌نویسد؛ «واگذاری دائمی به بخش خصوصی و رسانه‌های شدن اطلاعات جاسوسی یا شبه‌جاسوسی، استادان جاسوسی را مجبور به بازسازی عملیات خود خواهد کرد.» (تافلر، ۱۳۷۰: ۵۳۹)

واقعیت آن است که پس از تئوری پردازی‌های اولیه در این زمینه، ما در قرن جدید شاهد هستیم که، به دلیل ضرورت‌های عصر اطلاع‌رسانی و به این جهت که «دستان دولت باید پوشیده و نهان باشند.» (لوکاس، ۱۳۸۸: ۳۶) سازمان‌های اطلاعاتی در مسیر دستیابی به اهداف خود، حضور غیر مستقیم سازمان‌های با هویت غیردولتی را بر حضور مستقیم و مسئله آفرین در تحولات جوامع هدف ترجیح داده‌اند و نقش سازمان اطلاعاتی از مجری عملیات‌های اطلاعاتی، به یک مؤسسه پشتیبان تغییر یافته است. به مفهوم دیگر؛ «تلاش‌ها و فعالیت‌های سازمان‌های اطلاعاتی ایالات متحده - به عنوان یکی حرفه‌ای‌ترین سازمان‌ها اطلاعاتی و امنیتی در مدیریت و بهره‌برداری از مراکز مختلف - می‌توانند از طریق یک سازمان جدید یا یک شبکه خصوصی و... کنترل شود.» (لوکاس، ۱۳۸۸ : ۳۲) در همین راستا است که واشنگتن با ایجاد یک سری بنیادهای شبه خصوصی مانند؛ «مؤسسه آلبرت انیشتین (AEI)، بنیاد ملی دموکراسی (NED)، مؤسسه ملی جمهوری‌خواه (IRI)، مؤسسه ملی دموکراتیک (NDI)، خانه آزادی (Freedom House)، و بعداً مرکز بین‌المللی برای مناقشات غیر خشن (ICNC)، شروع به ارسال پول و کمک‌های استراتژیک به آن دسته از احزاب و گروه‌های سیاسی نمود که دستور و برنامه آمریکا را در کشورهای دارای دولت‌های متمردها ترویج و پیاده می‌کردند. پشت صحنه تمامی این بنیادها، آژانس آمریکایی برای توسعه ملل جهان (USAID) قرار دارد. این آژانس بخش مالی وزارت خارجه آمریکا است. امروزه USAID به بخش مهمی از محورهای امنیت، جاسوسی و اطلاعات و همچنین دفاع در واشنگتن بدل شده است.» (گولینگر، ۱۳۸۹: ۶۰)

۶- نتایج بررسی نظرات خبرگان

۶-۱- جامعه آماری:

مجموعه داده‌های مقاله حاضر شامل ده سؤال در مورد ویژگی‌های پارادایم محصول محور (کلاسیک) در سازمان اطلاعاتی، ده سؤال پیرامون ویژگی‌های دوره گذار تحت تأثیر توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات و ده سؤال در مورد ویژگی‌های پارادایم تأثیر محور (جدید) در سازمان‌های اطلاعاتی طراحی و به ارزیابی ۳۰ نفر از خبرگان حوزه‌های مطالعات امنیتی و فضای سایبر گذاشته شد. برای هر سؤال حداکثر امتیاز پنج در نظر گرفته شد. ویژگی‌های خبرگان مورد نظر در این پژوهش عبارت است از:

- تخصص علمی یا تجربی در حوزه علوم و فعالیت‌های مرتبط با مأموریت‌های اطلاعاتی - امنیتی و آشنا با فضای سایبر و ویژگی‌ها و کارکردهای آن.
- متوسط زمان فعالیت‌های خبرگان مرتبط با حوزه مطالعاتی عنوان پژوهش حدود ۲۵ سال.
- سطح تحصیلات خبرگان ۱ نفر کارشناس، ۱۴ نفر کارشناس ارشد، و ۱۵ نفر دکتری یا دانشجوی دکتری.

۶-۲- نتایج نظرات نخبگان:

جدول شماره ۱ - نتایج پاسخ نخبگان به سؤالات مرتبط با ویژگی‌های پارادایم محصول محور (کلاسیک) سازمان‌های اطلاعاتی

میانگین نمره کسب شده	سوال
۴	۱- میزان تمرکزگرایی و انحصارطلبی حاکمان سیاسی در فعالیت‌های اطلاعاتی در گذشته چقدر بوده است؟
۴.۲	۲- فعالیت‌های اطلاعاتی پنهان در گذشته تا چه میزان ملی و دولتی بوده است؟
۳.۸	۳- فعالیت‌های پنهان در گذشته تا چه حدی بر شناسایی طرح‌ها و توانمندی‌ها حریف و با هدف جلوگیری از غافلگیری تمرکز داشته است؟
۳.۸	۴- میزان تکیه بر محصول محور (کسب حداکثر اطلاعات) در فعالیت‌های پنهان در گذشته چه قدر بوده است؟
۳.۶	۵- فعالیت‌های اطلاعاتی در گذشته تا چه میزان ابزار دیپلماسی پنهان محسوب می‌شده است؟
۴.۱	۶- میزان پنهان کاری و رعایت حیطة بندی در فعالیت‌های گذشته اطلاعاتی چقدر بوده است؟
۳.۷	۷- تا چه میزان فعالیت‌های پنهان کلاسیک ماهیت سیاسی و امنیتی داشته است؟
۴	۸- تا چه میزان فعالیت‌های پنهان در گذشته برای مقابله با تهدیدات و مدافع ارزش‌ها و هنجارهای ملی بوده است؟
۳.۸	۹- سخت افزارگرایی و نیمه سخت افزارگرایی تا چه میزان بر فعالیت‌های اطلاعاتی پنهان کلاسیک سایه افکنده بود؟

۳.۷	۱۰- آیا فعالیت‌های پنهان در شکل‌دهی و جهت‌دهی ذهنی و رفتاری کارگزاران امنیتی مؤثر بوده است؟
-----	---

جدول شماره ۲ - نتایج پاسخ نخبگان به سؤالات کلی و مرتبط با ویژگی دوره گذار متأثر از فناوری اطلاعات و ارتباطات:

میانگین نمره کسب شده	سوال
۳.۶	۱- درک پارادایم تا چه میزان می‌تواند چشم‌انداز، ویژگی‌ها و کارکرد سازمان‌های اطلاعاتی را تحت تأثیر قرار دهد؟
۳.۸	۲- امروزه میزان پیچیدگی، سیال بودن و متغیر بودن فناوری اطلاعات و ارتباطات و فضای سایبر چقدر است؟
۳.۵	۳- تا چه میزان به تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر تحولات از جمله فعالیت‌های پنهان اعتقاد دارید؟
۳.۹	۴- فضای مجازی تا چه میزان باعث کم‌رنگ شدن مرزهای امنیتی و پنهان و زمینه‌ساز آشکار شدن اسرار شده است؟
۳.۸	۵- آیا فضای مجازی در بازاری شدن تولید و توزیع کمی و کیفی اطلاعات و بازیگران آن تأثیرگذار بوده است؟
۳.۷	۶- فضای مجازی تا چه میزان باعث تمرکز زدایی و راز زدایی از اسرار و شفاف‌سازی عرصه‌های پنهان شده است؟
۴.۲	۷- تا چه میزان عرصه تعامل مستقیم در مأموریت‌های پنهان اطلاعاتی تأثیرگذار است؟
۴.۲	۸- اهداف نبردهای اطلاعاتی تا چه میزان بر اجرایی مأموریت‌های این سازمان‌ها تأثیرگذار است؟
۴.۲	۹- تا چه میزان جامعه اطلاعاتی ظرفیت لازم برای مدل‌سازی و الگوسازی علمی در حوزه فعالیت‌های پنهان را دارا است؟
۳.۹	۱۰- اهمیت مخاطب در شرایط نوین در فعالیت‌های پنهان اطلاعاتی تا چه میزان است؟

جدول شماره ۳ - نتایج پاسخ نخبگان به سؤالات مرتبط با ویژگی‌های پارادایم تأثیر محوری (جدید) سازمان‌های اطلاعاتی:

میانگین نمره کسب شده	سوال
۴.۵	۱- تا چه میزان فعالیت‌های اطلاعاتی پنهان جدید، ماهیت روانی و ادراکی پیدا کرده است؟
۴.۴	۲- میزان تمرکز فعالیت‌های پنهان جدید بر اطلاعات اجتماعی و فرهنگی چقدر است؟
۴.۲	۳- نرم‌افزارگرایی تا چه میزان بر فعالیت‌های اطلاعاتی پنهان جدید تأثیر گذاشته است؟

۴.۳	۴- تا چه میزان تکیه بر تأثیر محور (توزیع و انتشار اطلاعات) در فعالیتهای اطلاعاتی جدید را قبول دارید؟
۴.۱	۵- فعالیتهای اطلاعاتی پنهان جدید تا چه میزان در حال همگانی‌سازی و مجازی‌شدن است؟
۴.۶	۶- فعالیتهای اطلاعاتی پنهان جدید تا چه میزان عامل تزریق و ترویج و هنجارها و ارزش‌ها در بین سایر ملت‌ها است؟
۴.۱	۷- فعالیتهای پنهان اطلاعاتی جدید تا چه میزان به‌عنوان ابزار دیپلماسی عمومی مورد استفاده است؟
۴.۱	۸- میزان آشکارسازی و جهانی‌سازی فعالیتهای اطلاعاتی جدید چقدر بوده است؟
۳.۷	۹- میزان تمرکززدایی و خصوصی‌سازی فعالیتهای پنهان اطلاعاتی جدید چقدر است؟
۳.۳	۱۰- آیا فعالیتهای پنهان در شرایط فعلی در پی شکل‌دهی و جهت‌دهی به افکار عمومی است؟

نتیجه‌گیری

تحول پارادایمی از رویکرد کلاسیک محصول محوری در سازمان‌های اطلاعاتی به رویکرد جدید تأثیر محوری تحت تأثیر ویژگی‌های فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات به طور مستقیم بر عرصه‌های گوناگون مرتبط با امنیت، مانند؛ عرصه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و از جمله ابعاد امنیتی فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در حوزه امنیت محیطی و محیط امنیتی ملی و فراملی تأثیر گذاشته و کارکردهای متفاوتی را رقم زده است. در مجموع پارادایم جدید تأثیرمحوری در سازمان‌های اطلاعاتی دارای چند کارکرد مهم است:

- ۱- تقویت قدرت دیپلماسی برای چانه‌زنی و کسب امتیازات گوناگون در فضای واقعی و مجازی.
 - ۲- همسو کردن دولت‌های همگرا حول محور اهداف مشترک و پشتیبانی از آن‌ها.
 - ۳- متقاعدسازی سایر بازیگران در پیروی از رفتار همگون سیاسی، امنیتی و....
 - ۴- توانایی بازدارندگی رقیبان از طریق دست‌کاری در محتوای ذهنی آنان.
 - ۵- جابجایی در اهداف و برنامه‌های حریف از طریق تزریق و نشر آگاهانه و هدفمند اطلاعات.
- انتشار هدفمند ارزیابی بدبینانه اطلاعات ملی آمریکا از برنامه هسته‌ای ایران در سال ۲۰۰۵ مبنی بر دستیابی ایران به توان هسته‌ای با هدف توسعه نگرش بدبینانه و انتشار ارزیابی سال ۲۰۰۷ با تأکید بر غیرنظامی بودن برنامه هسته‌ای جمهوری اسلامی، ایجاد و توسعه تئوری و عملی انقلاب‌های رنگین در یک دهه اخیر با پشتیبانی مؤسسات مرتبط با سازمان‌های اطلاعاتی و انتشار هزاران برگ سند مهم و غیر قابل انتشار سازمان‌های دولتی و غیردولتی ایالات متحد در سایت ویکی‌لیکس و تبعات سیاسی، امنیتی، اقتصادی و... آن برای نظام‌های سیاسی و مردم مناطق مختلف جهان، مصادیق روشنی از تحول پارادایمی ذکر شده و تأثیرات ناشی از این اقدامات است.

عرصه جهانی در حال تجربه پارادایم جدید اطلاعاتی است که در آن تلاش می‌شود از قابلیت برقراری ارتباط متقابل فضای سایبر، برای هدایت منابع انسانی اعم از منابع پنهان و مخاطبان کشورهای هدف برای تأثیرگذاری بر دانش شناختی و عاطفی، جهت‌گیری گرایش‌ها و هدایت کنش رفتاری آنان استفاده بهینه شود. تدبیری که در صورت موفقیت می‌تواند ظرفیت و قابلیت منابع و مخاطبین را در جهت هدایت کلیت جامعه‌ی هدف، ساماندهی و سازماندهی کند. در واقع با تکیه بر همین پارادایم، در چند سال گذشته با پدیده‌های راهبردی در عرصه جمع‌آوری انسانی مواجه بوده‌ایم، که با استفاده از تجربیات جنگ سرد، از سرمایه‌های انسانی اعم از روشنفکران و نخبگان به عنوان عناصر فعال بومی در عرصه علمی و دانشگاهی و یا خبرنگاران اجتماعی و افتخاری در عرصه فناوری ارتباطات و اطلاعات - به ویژه رسانه‌ها - برای ایجاد

تغییرات هدفمند در کشورها به خوبی استفاده می‌شود. در مجموع مهم‌ترین جهت‌گیری‌های پارادایم تأثیرمحور در فعالیتهای پنهان اطلاعاتی عبارت است از:

- ۱- سرمایه‌گذاری بر حوزه‌های شناختی و عاطفی.
- ۲- هوشمندی اطلاعات و شبکه‌ای شدن آن.
- ۳- خارج شدن محصول اطلاعات از انحصار سازمان‌های اطلاعاتی (واسطه زدایی).
- ۴- برخورداری از پیچیدگی مدیریت اطلاعات به سبب ماهیت بین رشته‌ای آن و تأثیر بر مدیریت دانایی محور.
- ۵- اهمیت یافتن مجدد و مضاعف نقش نیروی انسانی.
- ۶- مجازی‌سازی فعالیتهای اطلاعاتی.
- ۷- برون‌سپاری مأموریت‌های اطلاعاتی (خصوصی‌سازی - سیاسی سازی).
- ۸- تولید و توزیع اطلاعات نافذ با هدف تأثیر محوری.

فرایندی تحول پارادایمی که در نهایت، از سوی خبرگان فعال در عرصه‌های اطلاعاتی - امنیتی و فضای سایبر مورد تأیید قرار گرفت. به گونه‌ای که ملاحظه شد در پژوهش صورت گرفته توسط محققان: از حداکثر امتیاز (۵ امتیاز) در نظر گرفته شده، خبرگان به طور میانگین ۳.۸ امتیاز برای ده سؤال گروه (الف) یعنی: ویژگی‌های پارادایم کلاسیک محصول محوری سازمان‌های اطلاعاتی، ۴.۲ امتیاز برای ده سؤال گروه (ب) یعنی: ویژگی‌های دوره گذار متأثر از فناوری اطلاعات و ارتباطات و ۳.۴ امتیاز برای ده سؤال گروه (ج) یعنی: ویژگی‌های پارادایم جدید تأثیرمحوری سازمان‌های اطلاعاتی اختصاص داده‌اند که در نهایت خبرگان مورد پرسش، میانگین ۳.۹ امتیاز (از ۵ امتیاز) به دیدگاه‌های نگارندگان مقاله داده‌اند و دستاورد این تحقیق در مورد تحول پارادایمی فعالیتهای پنهان سازمان‌های اطلاعاتی در فضای سایبری را مورد تأیید قرار دادند. قابل ذکر است که خبرگان مورد پرسش در این پژوهش ویژگی‌های دوره‌های پارادایم کلاسیک، دوره گذار و جدید را به ترتیب ذکر شده در مدل زیر برگزیدند. که با توجه به دیدگاه خبرگان، مدل نهایی تحول پارادایمی به شکل زیر تکمیل و ارائه می‌شود:

شکل ۱- مدل تحول پارادایمی فعالیت‌های پنهان سازمان‌های اطلاعاتی

البته توجه به این نکته ضروری است که ورود به این عرصه، برای بازیگران آن اعم از مهاجم و مدافع، همزمان دارای فواید و هزینه‌هایی است که درک درست فرصت‌ها و تهدیدات آن می‌تواند زمینه خوبی برای اتخاذ رویکردهای بومی در هدایت سرمایه‌های انسانی و غیر انسانی از جمله منابع پنهان باشد. مشروط بر آنکه رویکرد اصلی سازمان‌های اطلاعاتی خودی در این نبرد اطلاعاتی، بر تفکر جهادی استوار شود. رویکردی که در صورت اتخاذ تدابیری همچون ایمان‌گرایی در اراده، دانش مدارای در ایده، پنهان کاری در اهداف، انعطاف‌پذیری در تدابیر و رفتار راهبردی و اقتضائی، قدرتمندی در اجراء فن گرایی در ابزار، اطلاع رسانی هدفمند و کارایی تهاجمی در عرصه اطلاعاتی می‌تواند عناصر و سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی را از انفعال خارج و از طریق اقدامات اطلاعاتی و امنیتی پیش‌دستانه، مانع از غافلگیری آنان شده و کارکرد تهاجمی به تدابیر آگاهانه آنان بخشد. با وجود چنین تدابیری می‌توان ضمن افزایش نقش و قابلیت‌های سرمایه‌های انسانی در آگاهی‌ها و رفتارهای اطلاعاتی، زمینه را برای تکثیر سلولی و فراگیر شبکه‌های پنهان و آشکار منابع اطلاعاتی فراهم نمود.

کتابنامه

- تافلر، الوین (۱۳۷۰)، *جابجائی قدرت*، مترجم؛ شهیندخت خوارزمی، تهران: نشر نو.
- تافلر، الوین (۱۳۷۲)، *جنگ و ضد جنگ*، مترجم؛ شهیندخت خوارزمی، تهران: انتشارات سیمرغ.
- برکوویتز، بوریس. دی و گودمن، آن. ای (۱۳۸۲)، *بهترین حقایق اطلاعات در عصر اطلاع‌رسانی*، ترجمه؛ معاونت پژوهشی، تهران: دانشکده امام باقر (علیه‌السلام)
- ترورتون، گری گوری اف (۱۳۸۳)، *تجدید ساختار اطلاعات در عصر اطلاع‌رسانی*، ترجمه؛ معاونت پژوهشی، تهران: دانشکده امام باقر (علیه‌السلام)،
- چالمرز، آن. ف (۱۳۷۴)، *چیستی علم، درآمدی بر مکاتب علم شناسی فلسفی*، ترجمه سعید زیبا کلام، تهران: انتشارات علمی فرهنگی.
- حسنى، سیدحمیدرضا؛ علی‌پور، مهدی (۱۳۸۵)، *جایگاه شناسی علم اصول؛ گامی به سوی تحول*، قم: انتشارات مرکز مدیریت حوزه علمیه قم.
- حسنى، حمیدرضا (۱۳۸۹)، «معناشناسی و ماهیت‌شناسی تحلیلی واژه پارادایم»، *فصلنامه روش‌شناسی علوم انسانی*، سال ۱۵، ش ۶۲، فصل بهار.
- دهقانی، محمود (۱۳۸۹)، «ابعاد پدیده جهانی‌شدن»، *نشریه اقتصاد سیاسی بین‌المللی در عصر جهانی‌شدن*، شماره ۷، خرداد.
- زرگر، علیرضا (۱۳۸۵)، *امنیت و تهدید در جامعه اطلاعاتی*، تهران: انتشارات قدیم.
- زیباکلام، سعید (۱۳۸۲) «علم‌شناسی کوهن و نگرش گشتالتی»، *حوزه و دانشگاه*، س ۹، شماره ۳۴، فصل بهار.
- صادقی مال امیری، منصور (۱۳۸۹)، *سیستم اطلاعاتی در سازمان*، تهران: دانشگاه جامع امام حسین (علیه‌السلام).
- عاصم، ابراهیم؛ العیسوی، اشرف سعد (۱۳۸۸)، *سرویس‌های اطلاعاتی و نقش جدید آن‌ها در هزاره سوم*، مترجم؛ عسکر جلالیان، تهران: دانشکده اطلاعات امام باقر (علیه‌السلام).
- گادسون، روی و همکاران (۱۳۸۰)، *اطلاعات آمریکا برسر دوراهی*، ترجمه؛ معاونت پژوهشی تهران: دانشکده امام باقر (علیه‌السلام).
- گروه مطالعاتی امنیت (۱۳۸۷)، *تهدیدات قدرت ملی، شاخص‌ها و ابعاد*، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- گولینگر، اوا (۱۳۸۹)، *ثورش رنگی را چه کسی راهبری می‌کند؟*، مترجم؛ علی منفرد، ویژه‌نامه نوروزی روزنامه جوان، تهران: شرکت پیام آوران نشرروز
- لارنس، اتون (بی‌تا) *تفکر راهبردی*، ترجمه؛ منظر نیکنام، بازیابی شده از: www.daneshju.ir

لازی، جان (۱۳۷۷)، *درآمدی تاریخی به فلسفه علم*، ترجمه علی پایا، تهران: انتشارات سمت
 لوکاس، اسکات (۱۳۸۸)، *دیپلماسی عمومی آمریکا*، ترجمه گروه مترجمین، تهران: پژوهشکده اطلاعات و
 امنیت دانشگاه امام حسین (علیه‌السلام).

قربانی، رضا؛ والی، مینا (۱۳۹۰)، *فیس‌بوک؛ عرصه عمومی یا صنعت فرهنگی*، تهران: قرارگاه خاتم
 الانبیاء، نوبت اول

ماه‌پیشانیان، مهسا (۱۳۸۹)، *جنگ مجازی و رسانه‌های گروهی*، در: مجموعه مقالات قدرت و
 جنگ نرم از نظریه تا عمل، تهران: نشر ساقی، نوبت دوم

مرادی، حجت‌الله (۱۳۸۹)، *قدرت و جنگ نرم از نظریه تا عمل*، تهران: نشر ساقی، نوبت دوم.

مزینانی، احمد؛ عباس‌زاده، مهدی (۱۳۸۹) «*عوامل مؤثر در اشراف اطلاعاتی*»، در: مجموعه مقالات
اشراف اطلاعاتی، تهران: دانشگاه امام حسین (علیه‌السلام) دانشکده و پژوهشکده اطلاعات و امنیت.
 مزینانی، احمد (۱۳۸۹)، «*ضرورت دانش‌آفرینی در سازمان‌های امنیتی*»، در: *فصلنامه هادی*، شماره
 ۲۸، زمستان.

میرمحمدی، مهدی (۱۳۹۰)، *سازمان‌های اطلاعاتی و سیاست خارجی*، تهران: مؤسسه فرهنگی
 مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.

میرمحمدی، مهدی؛ محمدی‌لر، عبدالمحمود (۱۳۸۸)، *سیاست و اطلاعات (مطالعه موردی ایالات
 متحده آمریکا)*، تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر، نوبت دوم.

میلز، سی‌رایت (۱۳۸۳)، *نخبگان قدرت*، ترجمه و انتشار تهران: بنیاد فرهنگی پژوهشی غرب‌شناسی.
 نای، اس. جوزف (۱۳۸۷)، *قدرت در عصر اطلاعات*، ترجمه؛ سعید میرترابی، تهران: پژوهشکده
 مطالعات راهبردی.

نائبینی، علی محمد، (بی‌تا) *امنیت فرهنگی، نظریه‌ها و رویکردها، بازیابی شده از:*

<http://www.arnet.ir>

<http://mdehqannejad.mihanblog.com/post/19>

